

ESSAY

Essay: Kiezen voor het pensioen

**MAARTEN
EDIXHOVEN**

*Directeur pensioen
bij Aegon*

Vijftien jaar heb ik in de Sarphatistraat in Amsterdam tegenover schoenmaker De Groot gewoond. Je kwam in zijn werkplaats door via een raam op stoephoogte in het souterrain af te dalen. Hij betrok daar zijn zaak net voor de laatste wereldoorlog. Op zijn 65e stopte hij, want hij ontving AOW. Maar na twee weken gooide hij de zaak weer open: hij miste het contact met de mensen. Hij werkte wel wat minder uren zodat hij soms bij zijn dochter op bezoek kon gaan. Hij heeft tot ongeveer zijn 84e met veel plezier doorgewerkt. Niet omdat hij het geld nodig had (hoewel het extra inkomen zeker welkom was), maar omdat hij van zijn vak hield en onder de mensen wilde zijn. Na het sluiten van de zaak werd het een stuk stiller in de Sarphatistraat. Een man die keuzes durfde te maken.

We kiezen wat af in ons leven. We kiezen een school, een studie, een beroep. We kiezen een partner, een huis, een auto. We kiezen een huisarts, onze zorgverzekeraar en energieleverancier. Maar we kiezen nog niet zelf ons pensioen en onze pensioenuitvoerder.

Want pensioen was keurig voor ons geregeld: via de AOW en het pensioenfonds van ons bedrijf of onze bedrijfstak. Collectief, solidair en zeker. We werkten immers veertig jaar bij dezelfde werkgever. Maar de tijden zijn drastisch veranderd. Dus is een collectieve pensioenverzekering nog wel de beste manier om een pensioen op te bouwen voor zo veel verschillende mensen, leeftijden en wensen? En is het nog wel eer-

lijk om solidair te zijn? Of betekent dat gewoon dat de jongeren opdraaien voor de pensioenszekerheid van de ouderen? En is (impliciete) zekerheid geen valse belofte gebleken? Want de pensioengerechtigde leeftijd verschuift nu van 65 naar 67 jaar, en zal in de toekomst nog verder stijgen.

ANDERE WERELD – ANDER PENSGIOEN

Het is hoog tijd om samen na te denken en samen te praten over een ander pensioenstelsel, een stelsel dat past bij onze veranderende samenleving. Een samenleving waarin mensen niet meer veertig jaar bij dezelfde baas werken en soms er even tussenuit gaan voor een sabbatical of zorgverlof. Waarbij mensen zelf kiezen voor korter of langer doorwerken of voor zelfstandig ondernemerschap, met of zonder personeel.

Het is duidelijk dat deze discussie niet meer alleen gevoerd kan worden tussen overheid en werkgevers, tussen kabinet en pensioenfonds, tussen politici en wetenschappers, maar dat dit ook – en juist – samen met alle mensen die het aangaat moet worden besproken, namelijk met de werknemers en ondernemers die een pensioen moeten en willen opbouwen. Het is immers duidelijk dat overheid en werkgevers de verantwoordelijkheid voor het pensioen naar deze groep doorschuiven. Maar verantwoordelijkheid kan niet zonder bevoegdheid, niet zonder keuzevrijheid, niet zonder de juiste middelen.

Ook in de Nationale Pensioendialoog van staats-

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.

secretaris Klijsma is keuzevrijheid een centraal thema. De rode draad in de discussie is de wijze waarop we solidariteit kunnen koppelen aan individualiteit en keuzevrijheid. Want dat is wat de moderne mens wil: *kunnen kiezen*.

Ik denk wel eens dat dat het succes is van een concept als Starbucks. De schier oneindige maar volledig gestandaardiseerde keuzemogelijkheden: klein of groot; gewone melk of soja, vet of mager, met cafeïne of zonder, met schuim of zonder, met siroop of zonder. Uiteindelijk is koffie bestellen de allerindividueelste expressie van emotie geworden. En als er iets emotie is of zou moeten zijn, dan is het wel ons pensioen: ons 'later' en het 'later' van ons bedrijf, onze partner en onze kinderen. Dus moeten we de ruimte creëren om mensen – werknemers en ondernemers/zzp'ers – hun eigen keuzes te laten maken.

NIET ALLEEN NU MAAR OOK STRAKS

Maar dan moeten we eerst keuzes maken in de ruimte die het stelsel biedt. De meest voor de hand liggende keuze – die ook op de agenda van de Pensioendialoog staat – is de keuze tussen het wel of niet deelnemen aan een collectief pensioen. Dat zou betekenen dat van de drie pijlers van ons pensioen (AOW, bedrijfspensioen en privéopbouw) het onderscheid tussen de tweede en derde pijler goeddeels verdwijnt. Is dat erg?

Wel als dat betekent dat mensen besluiten om geen pensioen op te bouwen, als ze kiezen voor 'alleen nu' in plaats van voor 'ook straks'. Wel als dat betekent dat mensen er niet bij stilstaan dat ze zelf voor hun oude dag moeten zorgen. En dat is niet ondenkbaar, want het is niet best gesteld met het pensioenbewustzijn van de gemiddelde Nederlander. Om het pensioenbewustzijn te vergroten is het van belang om meer aandacht te besteden aan goede, heldere, eenduidige informatie en communicatie over financiële producten en diensten. Dit begint al op school met lessen voor jongeren over hun financiële mogelijkheden en toekomst. Dus naast aandacht voor boekhouden en economische modellen ook graag aandacht voor alledaagse begrippen als sparen, beleggen, hypotheek en pensioenen.

Laten we onszelf meer keuzemogelijkheden geven. Niet alleen de keuze om wel of niet mee te doen aan een collectief pensioen, maar ook de keuze om het opgebouwde pensioen na je pensionering niet om te zetten in een lijfrente, maar in de aflossing van je hypotheek of het inkopen van zorg. Dat past bij de wens van veel mensen om hun pensioenpotje te zien als eigen geld: zelf gespaard om zelf uit te geven. Zzp'ers kunnen deze keuzes nu al maken. Maar kunnen alle pensioendeelnemers deze verantwoordelijkheid aan, of moeten ze toch een beetje in bescherming genomen worden?

Hier ligt een belangrijke verantwoordelijkheid voor pensioenaanbieders. Een helder keuzemenu moet voor pensioendeelnemers inzichtelijk maken wat de gevolgen van hun keuzes zijn. Bij toenemende keuzevrijheid neemt het belang van een goed ingevulde zorgplicht toe. Uit de zorgplicht van de pensioenaanbieder vloeit voort dat deze de klanten waar nodig beschermt of op zijn minst waarschuwt voor de risico's van bepaalde keuzes.

IEDER VOOR ZICH

Daarbij is het ook van belang dat het onderling vertrouwen tussen pensioendeelnemers en uitvoerders versterkt wordt. Volgens de DNB House-

hold Survey 2014 is het vertrouwen van het publiek in financiële instellingen weer licht toegenomen, al blijft dat vertrouwen nog ver onder het niveau van voor de crisis. Het vertrouwen in de eigen bank steeg in het laatste jaar van 71 naar 73 procent, nog altijd 17 procent lager dan in 2007. Het vertrouwen in het eigen pensioenfonds steeg van 55 naar 57 procent: 28 procent lager dan in 2007. Het vertrouwen in de eigen levensverzekeraar steeg het meest: van 72 naar 76 procent, dat is 14 procent minder dan in 2007. DNB wijst daarbij op de gestegen aandelenkoersen als verklarende factor voor het toegenomen vertrouwen, de waarde van de polissen neemt daardoor immers weer toe.

Een variabel pensioen betekent ook: niet meer ieder voor zich en het pensioenfonds voor ons allen. Maar dat moeten we niet automatisch omzetten naar ieder voor zich en de overheid voor ons allen. Al houden overheid en werkgevers zeker een zorgplicht. Want keuzevrijheid is mooi, maar we moeten uitkijken dat we mensen niet zonder reddingsboei in het diepe gooien. Want dan ontstaat er een onvermijdelijke en onwenselijke tweedeling: mensen die hun keuzekracht serieus oppakken en via hypotheekaflossingen, spaarrekeningen en beleggingsportefeuilles een mooi aanvullend pensioen opbouwen, en mensen die het na hun pensioen moeten doen met hun AOW. Omdat ze er niet aan hebben gedacht, omdat ze geen zin hadden om aan later te denken, of omdat ze nooit genoeg verdienden om echt te sparen. De eerste groep blijft ook na het pensioen volledig deelnemen aan de economie en maatschappij, de tweede groep teert in op het vermogen van de overheid. De vraag is hoe lang dat goed gaat in een ouder wordende maatschappij. Zoals staatssecretaris Klijsma in juni 2014 zei tijdens een bijeenkomst op de Erasmus School of Economics: "We kunnen de toekomst van onze ouderdagsvoorziening niet geïsoleerd zien." Daar ligt zeker een rol voor de overheid en de sociale partners.

Als we over al deze zaken samen gaan praten en nadenken, binnen en buiten bestaande kaders, kunnen we bouwen aan een modern pensioenstelsel. Een stelsel dat mensen de verantwoordelijkheid en de keuzevrijheid geeft om ieder op een eigen manier te zorgen voor 'later'. Want sommige schoenmakers blijven graag tot hun 84e bij hun leest, en anderen zijn er wel klaar mee op hun 67e.

SINDS 1916